

УДК 159.955.4 : 316.64

Безлюдна Валентина

кандидат педагогічних наук,
професор кафедри вікової та педагогічної психології
Рівненського державного гуманітарного університету
<http://orcid.org/0000-0003-3276-3427>

Павелків Роман

доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри вікової та педагогічної психології
Рівненського державного гуманітарного університету
<http://orcid.org/0000-0002-6564-4507>.

Корчакова Наталія

доктор психологічних наук,
професор кафедри вікової та педагогічної психології
Рівненського державного гуманітарного університету
<https://orcid.org/0000-0003-1164-3370>

DOI <https://doi.org/10.35619/prapr.v1i18.300>

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ УЯВЛЕНЬ МОЛОДИХ ДІВЧАТ ПРО ВПЛИВ НЕПЛАНОВАНОЇ ВАГІТНОСТІ НА РОЗВИТОК СТОСУНКІВ З ПАРТНЕРОМ

***Анотація.** Стаття присвячена висвітленню складної системи міркувань молоді дівчини у сфері розвитку особистісно-інтимних стосунків із коханою людиною, за умов усвідомлення нею ознак майбутнього материнства. У психологічних дослідженнях виконана низка досліджень, присвячених формуванню материнської сфери, усвідомленню і ставленню жінки до вагітності. У той же час, багато психологічних питань, пов'язаних із настанням несвоечасної вагітності залишаються поза увагою дослідників. Однією із таких проблем є перебудова стосунків закоханих. Настання вагітності детермінує не лише зміни в самоусвідомленні молоді людини, а й перегляд нею свого соціального Я, атрибуцію системи стосунків із сексуальним партнером, хвилювання щодо особливостей його реагування на ситуацію очікування дитини.*

На основі аналізу смислового змісту атитюдів щодо зміни стосунків з партнером, у дослідженні виокремлено чотири факторні групи міркувань «Ускладнення стосунків» (Фактор 1); «Руйнування стосунків» (Фактор 2); «Розвиток стосунків» (Фактор 3); «Особистісний розвиток» (Фактор 4). Проведене дослідження вказує на психотравмуючий характер ситуації передчасної вагітності. Її виникнення асоціюється у молодих дівчат насамперед із негативним розвитком подій. У той час як ідея позитивного розвитку стосунків є менш визнаною і очікуваною.

***Ключові слова :** дошлюбні відносини, несвоечасна вагітність, емоційні переживання, атитюди, потенційні батьки.*

Настання вагітності – дивовижне таїнство природи, що зумовлює початок нового життя як для майбутньої дитини, так і її потенційних батьків. На жаль, це явище не завжди прогнозоване, а тому не у всіх випадках сприймається як своєчасне чи бажане. Виникнення несвоечасної вагітності пов'язане з великими емоційними переживаннями. Воно викликає когнітивно-мотиваційний дисонанс у свідомості потенційних батьків (Корчакова, Безлюдна, 2021 []; Шишук, 2010; Bahk, Yun, Kim, Khang, 2015; Campbell A. A. Mosher W. D., 2000; Klerman, 2000 та передбачає необхідність прийняття складних рішень обома партнерами щодо подальших перспектив свого життєвого шляху. У центрі роздумів молодих людей, постають питання не лише про долю майбутньої дитини, доцільність чи недоцільність її

народження, а й про характер подальших відносин із сексуальним партнером, вибір найбільш особистісно-бажаної чи найбільш особистісно-прийнятної системи стосунків, а саме: збереження відносин на колишньому рівні вільних взаємин; руйнування зв'язків, які за нових умов стають обтяжливими та небажаними; оформлення офіційного сімейного союзу; і нарешті, побудова стосунків у формі цивільного шлюбу

Як засвідчує аналіз наукових досліджень, у психологічних роботах вивчаються як мотиви збереження вагітності та подальшого виношування дитини, так і диспозиційні детермінанти переривання вагітності (Дутко Заболотна, 2016). Вчені обговорюють полімотиваційність простору прийняття рішень, вплив сукупності факторів на особистісний вибір кожного із потенційних батьків (Алексєєнко, 2017; Чечерський, 2020). У наукових роботах аналізуються як особистісні мотиви (сформованість пронатальних установок жінки, професійні наміри партнерів, особливості ціннісних орієнтацій, розвиток материнської та батьківської сфери) (Барішнікова, 2021; Klerman, 2000), так і соціальні детермінанти (вплив традицій, соціокультурний розвиток суспільства, наявність підтримки майбутньої матері з боку близьких людей або держави загалом) (Боднар, 2015).

Необхідно зазначити, що вивчення соціальних мотивів, як основи прийняття жінкою рішення про збереження чи переривання вагітності, більше представлено у соціологічних, демографічних та педагогічних дослідженнях. У психологічних роботах питання щодо соціальної складової незапланованої вагітності є менш вивченим. Відомо, що позашлюбна вагітність - це стресова ситуація в житті незаміжньої дівчини, що породжує складні роздуми та переживання.

Метою нашого повідомлення є вивчення уявлень незаміжніх дівчат щодо впливу несвоечасної позашлюбної вагітності на розвиток відносин між сексуальними партнерами.

Повідомлення є викладом частини наукового проекту, «Психотравмуючий контекст незапланованої вагітності», що виконувався на кафедрі вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету у 2021р. У дослідженні брали участь лише представниці жіночої статі. Загальна кількість респондентів становила 172 особи (середній вік – 19,8 років).

У роботі використовувався метод опитування з подальшим факторним аналізом відповідей. Незаміжним дівчатам було запропоновано висловити судження про зміну стосунків між закоханими при усвідомленні жінкою факту настання вагітності. У процесі статистичної обробки даних відповіді респондентів, які не змогли висловити свою думку («не знаю», «не думала про це») або ж не чітко сформулювали свої припущення («залежить від людини», «у всіх по-різному» і т.д.) були виключені. Не враховувалася, у подальшому, і позиція окремих респондентів (2,9%), які задекларували ідею збереження стабільності стосунків. Таким чином, у остаточну статистичну обробку було включено відповіді 158 дівчат.

Як відомо, дошлюбні відносини переважно ґрунтуються на емоційній складовій і не передбачають суворих зобов'язань партнерів. Статус «закоханого» та «любимого» психологічно комфортний для особистості. Все ж, звістка про вагітність передбачає вихід із зони особистісного комфорту, зважування кожним із потенційних батьків своїх можливостей, бажань та готовності прийняти нову соціальну роль, як щодо майбутньої дитини, так і відносно один одного. Враховуючи стресогенний характер ситуації, необхідність швидкого прийняття рішень, можна припустити, що поведінка незаміжньої дівчини значною мірою буде залежати від її уявлень про наміри партнера. Не випадково, експериментальні дослідження підтверджують, що саме незаміжні жінки схильні гостріше реагувати на ситуації вагітності, у них спостерігається більш високий ризик виникнення психологічних проблем, для них характерні ригідність та гетероагресивність (Бондар, 2015).

У нашому дослідженні була спроба проаналізувати уявлення дівчат щодо змін у відносинах закоханих під впливом ситуації, що склалася – виникнення несвоечасної вагітності. Необхідно зазначити, що отримані відповіді відрізнялися за їхньою емоційною насиченістю (від простої констатації факту «вони розлучаться» до використання слів

«ненависть», «розпач», «примус до абортів»), а також за ступенем розгорнутості припущень (від простого перерахування наслідків «страх, розставання, конфлікти» до розлогіх роздумів «Спочатку буде страх від незнання, що робити. Можливі сварки через хиткий емоційний стан обох. Не виключено, що вагітність допоможе парі зміцнити свої відносини, або ж, навпаки, простимулює їх розрив. Це залежить від людини: її виховання, світогляду та суспільства, у якому вона зростала».

Використання процедури факторного аналізу дало змогу згрупувати припущення дівчат навколо чотирьох ідей: ускладнення у відносинах; розрив; зміцнення зв'язку; особистісний розвиток.

Домінуючу позицію у спільній палітрі роздумів дівчат зайняли категорії, що визначають емоційну напруженість і передчуття неблагополуччя у розвитку відносин (див. табл.1). Фактор 1 становить 18,6% загальної дисперсії. Сюди увійшли такі дескриптори: «конфлікти/сварки» (0,878); «усунення/уникнення» (0,786); «труднощі у відносинах» (0,766), «шлюб» (-0,574). Цей фактор вказує на наявність зв'язку між настанням вагітності та усвідомленням особистістю підвищення конфліктності у відносинах закоханих, виникнення бажання уникати взаємодії один з одним. Вагітність сприймається як обставина, що перешкоджає нормальному створенню сім'ї. Все ж, мова у цьому випадку йдеться про збереження відносин, про набуття ними складнішого контексту. На нашу думку, цей фактор може бути названим «Ускладнення стосунків».

Таблиця 1.

Представленість основних груп факторів у системі задекларованих ідей, щодо впливу невчасної вагітності на стосунки партнерів

Основні групи факторів	Відсоток загальної дисперсії	Навантаження шкал (дескрипторів), що утворюють фактор
Фактор 1 «Ускладнення стосунків»	18,6	«конфлікти/сварки» (0,878)
		«усунення/уникнення» (0,786)
		«труднощі у відносинах» (0,766),
		«шлюб» (-0,574)
Фактор 2 «Руйнування стосунків».	16,6	«розрив відносин» (0,876)
		«втрата хлопцем свободи» (0,755)
		«хлопець покине» (0,706)
Фактор 3 «Розвиток стосунків»	15,5%	«зміцнення стосунків» (0,821)
		«новий рівень стосунків» (0,820)
Факторі 4 «Особистісний розвиток»	12,2	«дорослішання» (0,756)
		«взаємної відповідальності» (0,746).

Фактор 2 (16,6% загальної дисперсії) вказує на деструктивний, і навіть руйнівний вплив вагітності на розвиток відносин закоханих. Він об'єднав дескриптори: «розрив відносин» (0,876), «втрата хлопцем свободи» (0,755), «хлопець покине» (0,706). Як бачимо, несвоєчасна вагітність, у цьому випадку, асоціюється у свідомості дівчат з припиненням стосунків або депривацією особистісної свободи. Відповідальність за розрив зв'язків приписується хлопцю. Ідея втрати свободи також адресується виключно партнеру. Важливо наголосити, що у жодній із відповідей не вказувалося на страх втрати особистісної свободи дівчиною. Цей фактор був названий нами «Руйнування стосунків».

Наступний за значущістю Фактор 3 (15,5% дисперсії), протилежний за своєю модальністю попереднім та утворений дескрипторами: «зміцнення стосунків» (0,821) та «новий рівень стосунків» (0,820). Наявність цього чинника свідчить, що у свідомості дівчат, поруч із страхом втратити кохану людину, зберігається віра у те, що виникнення нового життя позитивно позначиться на розвитку відносин закоханих, зміцнить їх, додасть їм нових граней. Фактор отримав назву «Розвиток стосунків».

Особливу групу міркувань, щодо впливу вагітності на відносини, склали ідеї особистісного зростання та змушнення, об'єднані нами у Факторі 4, що охоплює 12,2%

дисперсії. Він об'єднав дескриптори «дорослішання» (0,756) та «взаємної відповідальності» (0,746). У цьому випадку когнітивний аналіз ситуації, пов'язаний у дівчат із усвідомленням ними початку нового життєвого етапу, необхідності приймати виважені рішення та відповідати за свої вчинки. Можна прогнозувати, що наявність роздумів цього типу ведуть до формування установок прийняття дитини, і, відповідно, запобігання розвитку девіантного материнства. Важливим свідченням сформованості позиції «Дорослого», на наш погляд, є судження дівчат про обопільний характер відповідальності, при цьому без декларування звинувачень на адресу партнера. Цей фактор був названий нами «Особистісний розвиток».

Проведене дослідження вказує на психотравмуючий характер ситуації передчасної вагітності. Її виникнення асоціюється у молодих дівчат насамперед із негативним розвитком подій. Внаслідок цього, фактор, що вказує на позитивну динаміку відносин, виражений менш потужно, ніж фактори, що мають протилежну модальність. Окрім того, співставлення частоти декларування позитивних наслідків із частотою згадки негативних також доводить домінування останніх ($f_{\text{позит}}=112$, $f_{\text{негат}}=170$; $\chi^2=11,5$ $p \leq 0,01$).

Висновок. Стосунки закоханих – складне переплетіння емоцій, ставлень, дій, ціннісних установок, особистісних пріоритетів та уподобань кожного із партнерів. Їх формування це динамічний процес, кожний етап якого детермінується багатьма чинниками. Настання неочікуваної вагітності, внаслідок сексуальних зв'язків між закоханими, належить до надзвичайно важливих детермінант подальшого розвитку стосунків. Жінка першою із сексуальних партнерів дізнається про факт настання вагітності. Подальша її поведінка значною мірою залежить від уявлень та приписів щодо реагування на цю звістку коханого. Ситуація вимагає від дівчини прийняття рішень, які не лише вплинуть на все її подальше життя, а й забезпечать потенційні реалії для майбутньої дитини та її батька. Необхідність вирішувати долю відразу трьох людей (до того ж у доволі стислому часовому проміжку), приймати рішення на фоні гормонального перезапуску організму породжує значні хвилювання та перенапруження.

Проведене дослідження дозволило поглянути на особливості сприйняття дівчатами факту несвоєчасної незапланованої вагітності, вивчити їхні очікування та настанови щодо розвитку стосунків з коханою людиною. Встановлено, що у системі дівочих розмірковувань можна виокремити чотири групи факторів: «Ускладнення стосунків» (Фактор 1); «Руйнування стосунків» (Фактор 2); «Розвиток стосунків» (Фактор 3); «Особистісний розвиток» (Фактор 4). Дескриптори двох перших факторів є більш представлені у загальному контексті декларованих ідей, що вказує на наявність значних сумнівів, щодо подальшого формування стосунків з коханою людиною. Несвоєчасна вагітність сприймається молодими дівчатами як потенційна загроза для відносин з коханим.

Автори висловлюють вдячність студенткам Рівненського державного гуманітарного університету, які взяли участь у опитуванні та поділилися своїми міркуваннями й побоюваннями щодо розвитку подальших зв'язків між молодими людьми при виникненні несвоєчасної вагітності.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Алексеевко, Т. Ф. (2017) *Концептуалізація соціально-педагогічних основ сучасного сімейного виховання*: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д-ра пед. наук; Ін-т проблем виховання НАПН України. Київ.
- Барішнікова, В. В. (2021) Особливості формування материнської домінанти. *Габітус*, Вип. 25, 69-64.
- Боднар, О. В. (2015) Психологічні особливості соціально-демографічного та психологічного статусу у жінок з патологією вагітності. *Психіатрія, неврологія та медична психологія*. Т. 2 №2 (4), 74-80.

- Дутко, А. А. Заболотна, М. Р. (2016) Репродуктивные права физического лица: сущность, понятие и классификация. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. № 3, 82-90.
- Корчакова, Н., Безлюдная, В. (2021) Установки студенческой молодежи относительно незапланированной беременности. *Психологія: реальність і перспективи. Зб. наукових праць РДГУ*. № 16, 87-97. https://www.prap.rv.ua/index.php/prap_rv/article/view/207/203
- Чечерський, В. І (2020) Співвідношення права на життя та права на репродуктивний вибір у ситуації штучного переривання вагітності. *Правова позиція*, № 1 (26), 17-21.
- Шишук, О. (2010) Соціально-психологічні характеристики та особливості психологічних станів жінок з небажаною вагітністю. *Проблеми сучасної психології*, № 10, 874-882.
- Bahk, J., Yun, S., Kim, Y., Khang, Y. (2015) Impact of unintended pregnancy on maternal mental health: a causal analysis using follow up data of the Panel Study on Korean Children (PSKC), *BMC Pregnancy and Childbirth*.
- Campbell, A. A. Mosher W. D. (2000) A history of the measurement of unintended pregnancies and births. *Maternal and Child Health Journal*, 4(3), 163-169. <https://doi.org/10.1023/A:1009519329226>
- Klerman, L. V. (2000) The intendedness of pregnancy: a concept in transition. *Maternal and Child Health Journal*, 4(3), 155-62. <https://doi.org/10.1023/A:1009534612388>

REFERENCES

- Aliksieienko, T. F. (2017) *Kontseptualizatsiia sotsialno-pedahohichnykh osnov suchasnoho simeinoho vykhovannia* [Conceptualization of socio-pedagogical foundations of modern family education]: avtoref. dys. na zdob. nauk. stup. d-ra ped. nauk; In-t problem vykhovannia NAPN Ukrainy. Kyiv. [in Ukrainian]
- Baryshnykova, V. V. (2021) Osoblyvosti formuvannia materynskoï dominanty. [Features of the formation of maternal dominance]. *Habitus*, Vyp. 25, 69-64. [in Ukrainian]
- Bodnar, O. V. (2015) Psykholohichni osoblyvosti sotsialno-demohrafichnoho ta psykholohichnoho statusu u zhinok z patolohiieiu vahitnosti [Psychological features of socio-demographic and psychological status in women with pregnancy pathology]. *Psykhiatriia, nevrolohiia ta medychna psykholohiia. T. 2 №2* (4), 74-80. [in Ukrainian]
- Dutko, A. A. Zabolotna, M. R. (2016) Reproduktyvnye prava fyzycheskoho lytsa: sushchnost, poniatye y klassyfykatsiia [Reproductive rights of an individual: essence, concept and classification]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. № 3*, 82-90. [in Russian]
- Korchakova, N., Bezliudnaia, V. (2021) Ustanovky studencheskoi molodezhy odnosytelno nezaplanyrovannoi beremennosti [Youth's attitudes towards unintended pregnancy]. *Psykhohiia: realnist i perspektyvy. Zb. naukovykh prats RDHU. № 16*, 87-97. https://www.prap.rv.ua/index.php/prap_rv/article/view/207/203. [in Russian]
- Checherskyi, V. I (2020) Spivvidnoshennia prava na zhyttia ta prava na reproduktyvnyi vybir u sytuatsii shtuchnoho pereryvannia vahitnosti [Correlation between the right to life and the right to reproductive choice in a situation of abortion]. *Pravova pozytsiia, № 1* (26), 17-21. [in Ukrainian]
- Shyshuk, O. (2010) Sotsialno-psykholohichni kharakterystyky ta osoblyvosti psykholohichnykh staniv zhinok z nebazhanoi vahitnistiu [Socio-psychological characteristics and features of psychological states of women with unwanted pregnancies]. *Problemy suchasnoi psykholohii, № 10*, 874-882. [in Ukrainian]
- Bahk, J., Yun, S., Kim, Y., Khang, Y. (2015) Impact of unintended pregnancy on maternal mental health: a causal analysis using follow up data of the Panel Study on Korean Children (PSKC), *BMC Pregnancy and Childbirth*.
- Campbell, A. A. Mosher W. D. (2000) A history of the measurement of unintended pregnancies and births. *Maternal and Child Health Journal*, 4(3), 163-169. <https://doi.org/10.1023/A:1009519329226>

Klerman, L. V. (2000) The intendedness of pregnancy: a concept in transition. *Maternal and Child Health Journal*, 4(3), 155-62. <https://doi.org/10.1023/A:1009534612388>

PSYCHOLOGICAL ANALYSIS OF YOUNG WOMEN'S ATTITUDES TOWARDS THE INFLUENCE OF UNINTENDED PREGNANCY ON THE RELATIONSHIPS WITH A PARTNER

Valentyna Bezliudna

Candidate of pedagogical sciences, professor
Department of Developmental and Pedagogical Psychology
Rivne State University of Humanities
<https://orcid.org/0000-0003-3276-3427>

Roman Pavelkiv

Doctor of psychological sciences, professor,
Head of the Department of Developmental and Pedagogical Psychology
Rivne State University of Humanities
<http://orcid.org/0000-0002-6564-4507>.

Nataliia Korchakova

Doctor of psychological sciences, professor,
Department of Developmental and Pedagogical Psychology
Rivne State University of Humanities
<https://orcid.org/0000-0003-1164-3370>

DOI <https://doi.org/10.35619/prapr.v1i18.300>

Abstract. *In our study we focused on the youth's thoughts, concerns and attitudes regarding the development of intimate personal relationships with a sexual partner in a situation of unintended pregnancy. We briefly analyzed the previous research on the formation of the maternal sphere, development and changing woman's attitude towards pregnancy. At the same time, many psychological issues, related to the problem of unintended pregnancy, remain unaddressed by researchers. For example, the problem of restructuring and rebuilding the relationships. Realizing the fact of pregnancy determines not only the changes in the individual's self-awareness, but reconsidering the whole system of relations with a sexual partner. Frequently, it is associated with anxiety and concerns about his response to the situation of expecting a child.*

Based on the factor analysis of the semantic content of attitudes towards changes in relationship with a partner, we identified four groups of attitudes: «Complicating the relationship» (Factor 1 was represented with descriptors: «conflicts», «complications», «avoiding»); «Breaking the relationship» (Factor 2 was represented with descriptors: «breaking up», «disappearing», «loosing freedom»); «Relationship Development» (Factor 3 was represented with descriptors: «new level of relationships», «building relationships»); "Personal development" (Factors 4 was represented with descriptors: «maturing», «becoming an adult», etc.). Our results indicate the traumatic nature of unintended pregnancy. Our participants assumed the negative impact of pregnancy on the relationships with the partner. Dominance of the negative descriptors, included into first two factors, confirms this conclusion. Young women had significant doubts about the further development of a relationship with their partners. Unplanned pregnancy was perceived by them as a potential threat to the relationship, while the idea of positive relationship development was less expected.

Key words: *pre-marital relationships, unintended pregnancy, emotional concerns, reproductive attitudes, potential parenthood.*

Стаття надійшла до редакції 3.05.2022